

บทความ: กระจายอำนาจสู่ชุมชน หนทางสู่การจัดการขยะ อย่างยั่งยืน - กรณีศึกษาเทศบาลนครขอนแก่นและเทศบาล ตำบลเวียงเทิง

พัทธยาพร อุ๋นโรจน์¹ และ สุจิตรา วาสนาดำรงดี²

¹ ศูนย์การศึกษาและฝึกอบรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (NREMC)

และศูนย์วิจัยเศรษฐกิจหมุนเวียนเพื่อประเทศไทยปลอดขยะ (CEWT) สำนักวิชาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

² สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การอ้างอิง: พัทธยาพร อุ๋นโรจน์ และ สุจิตรา วาสนาดำรงดี. (2565). กระจายอำนาจสู่ชุมชน หนทางสู่การจัดการขยะอย่างยั่งยืน - กรณีศึกษาเทศบาลนครขอนแก่นและเทศบาลตำบลเวียงเทิง. วารสารสิ่งแวดล้อม, ปีที่ 26 (ฉบับที่ 4).

1. บทนำ

จากสถานการณ์ขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย พบว่า ในปี 2564 มีขยะมูลฝอยเกิดขึ้น 24.98 ล้านตัน หรือ 68,434 ตัน/วัน อัตราการเกิดขยะมูลฝอยเฉลี่ย 1.03 กิโลกรัม/คน/วัน ร้อยละ 32 ของขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นถูกคัดแยกและนำกลับไปใช้ประโยชน์ ร้อยละ 37 ของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นถูกนำไปกำจัดอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ ในขณะที่ขยะมูลฝอยถึงร้อยละ 31 ของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นถูกกำจัดในครัวเรือนหรือถูกนำไปกำจัด ณ สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยซึ่งมีการกำจัดแบบไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล โดยการเทกอง การเผากลางแจ้ง และเตาเผาที่ไม่มีระบบบำบัดมลพิษทางอากาศซึ่งมีจำนวนมากถึง 2,021 แห่งทั่วประเทศ (กรมควบคุมมลพิษ, 2565) ซึ่งการกำจัดขยะอย่างไม่ถูกต้องก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชนอย่างมากทั้งไฟไหม้บ่อขยะ การปล่อยก๊าซมีเทนที่เป็นก๊าซเรือนกระจก การปนเปื้อนน้ำชะขยะในแหล่งน้ำ น้ำใต้ดินและพื้นที่เกษตรกรรมใกล้เคียงซึ่งมีความเสี่ยงอย่างมากจากภัยพิบัติ เช่น น้ำท่วมบ่อขยะ จนกระทบพื้นที่เกษตรและพื้นที่บ้านเรือนประชาชน ดังที่เกิดขึ้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดอ่างทอง ซึ่งหากการจัดการขยะไม่ได้รับการแก้ไขอาจก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง จนนำมาสู่การฟ้องร้องศาลปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2564 ของภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการจัดการบ่อขยะอย่างไม่ถูกต้อง

ถึงแม้ว่ากฎหมายได้ให้อำนาจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการควบคุมดูแลขยะมูลฝอยตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 ที่ระบุไว้ในมาตรา 18 ให้การเก็บ ขน หรือกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยเป็นอำนาจของราชการส่วนท้องถิ่นนั้น โดยราชการส่วนท้องถิ่นอาจร่วมกับหน่วยงานของรัฐหรือราชการส่วนท้องถิ่นอื่นดำเนินการภายใต้ข้อตกลงร่วมกันก็ได้ และราชการส่วนท้องถิ่นอาจมอบให้บุคคลใดดำเนินการเก็บ ขน และกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยภายใต้การควบคุมดูแลของราชการส่วนท้องถิ่นหรืออาจอนุญาตให้บุคคลใดเป็นผู้

ดำเนินกิจการรับทำการเก็บ ขน และกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยได้ ในระดับนโยบาย กระทรวงมหาดไทยโดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (สถ.) ได้ผลักดันให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการจัดการขยะอย่างถูกต้องตั้งแต่ต้นทาง กลางทางและปลายทาง ผ่านแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ซึ่งมีการจัดทำเป็นประจำทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงานภายใต้แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ พ.ศ. 2559-2564 อย่างไรก็ตาม การจัดการขยะมูลฝอยในภาพรวมของประเทศไทยยังไม่มีแนวโน้มที่ดีขึ้นเท่าที่ควร ความท้าทายที่พบคือมีการกำหนดกรอบในการดำเนินการ เป้าหมายและตัวชี้วัดเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการไว้ แต่ไม่มีขั้นตอนจากส่วนกลางให้ท้องถิ่นดำเนินการ โดยท้องถิ่นต้องกำหนดรูปแบบในการแก้ไขปัญหาขยะของตนเอง ซึ่งบางท้องถิ่นอาจจะไม่มีศักยภาพ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ประชาชนลดและคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง พบว่าขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้บริหาร เจ้าหน้าที่และประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ประกอบกับการบริหารจัดการขยะเป็นเรื่องยากและใช้งบประมาณ และต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนและแหล่งกำเนิดในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ท้องถิ่นหลายแห่งต้องการกำจัดขยะแต่ไม่มีพื้นที่และงบในการสร้างระบบกำจัดขยะ ในขณะที่การผลักดันนโยบายจัดตั้งศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวม (Cluster) ของส่วนกลางยังไม่มีขั้นตอนดำเนินงานที่ชัดเจน อีกทั้งการแบ่งหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการจัดการขยะมูลฝอยระหว่างการบังคับใช้กฎหมาย (Regulator) และการควบคุม (Operator) ยังไม่ชัดเจน โดยเฉพาะการกำกับติดตามการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยของจังหวัด ซึ่งหากไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ก็ยังไม่มีมาตรการจากส่วนกลางรองรับ จึงพบเห็นบ่อขยะที่มีขยะเต็มล้นบ่อและส่วนใหญ่เลือกใช้เตาเผาขยะแบบไม่มีระบบบำบัดมลพิษ และขยะที่นำเข้าสู่เตาเผาคือขยะรวมที่ขาดการคัดแยกตั้งแต่ต้นทาง ซึ่งนำไปสู่งบประมาณการกำจัดขยะที่ต้องใช้สูงและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย การกระจายอำนาจสู่ชุมชนจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการขับเคลื่อนการจัดการขยะไปสู่ความยั่งยืน เช่นเดียวกับวิธีการของเวียงเทิง ที่ใช้หลักทางด้านเศรษฐศาสตร์มาส่งเสริมการเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภค การลดปริมาณขยะต้นทาง รวมถึงการคัดแยกขยะต้นทาง โดยการใช้หลักปริมาณขยะน้อยก็จ่ายค่าขยะน้อย (Pay-as-you-throw) (พัทธยาพร อุโนโรจน์, 2564) และให้หมู่บ้านเป็นตัวกลางในการเก็บรวบรวมค่าธรรมเนียมขยะให้กับเทศบาล ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้คือหมู่บ้านทำหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องของการคัดแยกขยะ และปริมาณขยะ ในส่วนของเทศบาลนครขอนแก่นมีโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ที่ให้ชุมชนเข้ามาแบ่งเบาภาระการจัดการขยะ เช่น การขนถ่ายขยะไปรวบรวมไว้จุดเดียว และการเก็บค่าธรรมเนียมขยะ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอวิธีการกระจายอำนาจการจัดการขยะชุมชนโดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการขยะซึ่งส่งผลให้เกิดการลดและคัดแยกขยะต้นทาง สามารถช่วยแก้ไขปัญหาขยะและแบ่งเบาภาระขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ ผ่านกรณีศึกษาของเทศบาลนครขอนแก่นและเทศบาลตำบลเวียงเทิง บทความนี้จึงเป็นแนวทางให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่พยายามส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากชุมชนในการจัดการขยะสามารถเรียนรู้และนำไปปรับใช้ได้

2. เรียนรู้การจัดการขยะโดยการกระจายอำนาจสู่ชุมชนสร้างการมีส่วนร่วม บริหารจัดการขยะ: เทศบาลนครขอนแก่น

ข้อมูลทั่วไปของเทศบาลตำบลขอนแก่น

เทศบาลนครขอนแก่นมีประชากรทั้งหมด 107,371 คน (ข้อมูลปี พ.ศ. 2564) 67,228 หลังคาเรือน และกลุ่มประชากรแฝงรวมถึงกลุ่มประชากรที่เข้ามาศึกษาตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เข้ามาประกอบธุรกิจ เข้ามาท่องเที่ยว และเข้ามาติดต่อธุรกิจงานต่าง ๆ อีกกว่า 200,000 คน (ข้อมูลปี พ.ศ. 2563) มีพื้นที่ประมาณ 46 ตารางกิโลเมตร หรือ 28,750 ไร่ ในส่วนของพื้นที่เขตเมืองได้มีการขยายตัวในพื้นที่ โดยรอบเทศบาลครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 180 ตารางกิโลเมตร หรือ 112,500 ไร่ แบ่งชุมชนเป็น 4 เขต ตามเขตเลือกตั้ง จำนวน 95 ชุมชน เทศบาลนครขอนแก่นมีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นต่อวันเฉลี่ย 171.72 ตันต่อวัน อัตราการเกิดขยะมูลฝอย 1.59 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน โดยในปี พ.ศ. 2560 เทศบาลนครขอนแก่นได้รับรางวัล อปท. ที่มีการบริหารจัดการที่ดีโดยได้รับรางวัลที่ 2 ประเภทโดดเด่น อปท. ขนาดใหญ่ (สำนักงานคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, 2560)

โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่

โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่เป็นการจัดการขยะกลางทาง โดยการกระจายอำนาจการจัดการขยะให้กับชุมชนที่เข้มแข็งช่วยเทศบาลในการเก็บขนขยะ กระจายอำนาจ ให้เงินอุดหนุน ให้สามารถดูแลแก้ไขปัญหาจากขยะในพื้นที่ของตนเอง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพไม่ให้มีขยะตกค้างในเขตเทศบาลนครขอนแก่น

ทางเทศบาลได้มีแนวคิดในการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการภายใต้โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ ตั้งแต่การร่วมรับรู้ปัญหา ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับประโยชน์ และร่วมประเมินผล โดยที่ “เทศบาลใหญ่” หมายถึง เทศบาลนครขอนแก่น เป็นผู้กำกับดูแลเรื่องนโยบายโดยรวม และพิจารณาว่าภารกิจใดที่ชุมชนสามารถทำได้หรือทำได้ดีกว่า เทศบาลก็จะมอบให้เป็นหน้าที่ของชุมชนดูแลกิจกรรมนั้น ๆ ส่วน “เทศบาลเล็ก” คือ “ชุมชน” จะเป็นหน่วยตัวแทนไปอยู่กับพื้นที่ใกล้ชิดประชาชนโดยตรง มีอำนาจตัดสินใจและงบประมาณในการดำเนินงานได้ในระดับหนึ่ง ส่งผลให้ชุมชนมีทักษะในการจัดการและบริหารจัดการภารกิจที่ได้รับถ่ายโอน ก่อให้เกิดความรู้สึกรักและเป็นเจ้าของในสิ่งที่ชุมชนดำเนินการ โดยเทศบาลนครขอนแก่นสามารถถ่ายโอนภารกิจให้ประชาชนมีส่วนร่วมบริหารจัดการบ้านเมืองมากกว่า 3,000 คน และกระจายการจ้างแรงงานสู่ชุมชนเป็นเงินกว่าปีละ 23 ล้านบาท (เทศบาลนครขอนแก่น, 2560)

โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ ได้ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามภารกิจต่าง ๆ ซึ่งมีภารกิจที่ทางเทศบาลได้มีการถ่ายโอนมาให้ชุมชนช่วยจัดการ ดังนี้ 1) ภารกิจการปรับปรุงซ่อมแซมผิวจราจร 2) ภารกิจดูแลสวนสาธารณะ และเกาะกลางถนน 3) โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และเพิ่มรายได้ เช่น การดูแลถนนสายหลัก การดูแลสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน การ

จัดเก็บค่าธรรมเนียมขยะ 4) การวางท่อระบายน้ำในชุมชน 5) การขุดลอกท่อระบายน้ำ 6) การปรับปรุงภูมิทัศน์ในชุมชน 7) การเฝ้าระวังรักษาความปลอดภัยในชุมชน และ 8) การเก็บขนขยะในชุมชน หรือสถานีขนถ่ายขยะชุมชน ซึ่งจะมีการพัฒนาระบบการจัดเก็บมูลฝอยในรูปแบบสถานีขนถ่ายขยะชุมชน หรือสถานีขนถ่ายขยะย่อย ซึ่งปัจจุบันมีชุมชนที่เข้ามาให้ความร่วมมือในการเก็บขนขยะในพื้นที่ชุมชนตนเองจำนวน 6 ชุมชน คือ ชุมชนโนนหนองวัด 1, ชุมชนวัดธาตุ, ชุมชนเจ้าพ่อทองสุข, ชุมชนศรีจันทร์, ชุมชนบ้านบะขาม (เก็บขนมารวบรวมไว้จุดเดียวแล้วให้รถเทศบาลไปเก็บขน) และชุมชนดอนหญ้านาง โดยทางเทศบาลได้อุดหนุนงบประมาณในการดำเนินการเก็บขนตามปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่รับผิดชอบ และสนับสนุนรถเก็บขนขยะจำนวน 1 คัน นอกจากนี้เทศบาลนครขอนแก่นมีการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 หมวดเงินอุดหนุน เงินอุดหนุนองค์กรประชาชน/เงินอุดหนุนเอกชน เป็นเงิน 11,601,300 บาท โดยมีการอุดหนุนชุมชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นจำนวน 90 ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมจัดการขยะกับเทศบาล ผ่านโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ท้องถิ่น โครงการส่งเสริมการพัฒนาการกวาดถนนครอบคลุมพื้นที่ถนนในชุมชน โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรักษาความสะอาดถนนสายรอง (กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ เทศบาลนครขอนแก่น, 2564)

รูปที่ 1 (ก) การทำน้ำหมักชีวภาพในชุมชนโนนหนองวัด 1
(ข) ขยะทั่วไปรอการเก็บขน ณ จุดรวบรวมขยะชุมชนเทพารักษ์ 5
ที่มา: พัทธยาพร อุ่นโรจน์

3. เรียนรู้การจัดการขยะแบบครบวงจรโดยใช้ธงเป็นสัญลักษณ์ “ครัวเรือนมีส่วนร่วม สร้างต้นแบบการจัดการขยะ” โดยการให้ชุมชนมาเป็นตัวกลางบริการจัดการ: เทศบาลตำบลเวียงเทิง

ข้อมูลทั่วไปของเทศบาลตำบลเวียงเทิง

เทศบาลตำบลเวียงเทิง ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดกลาง ตั้งอยู่เลขที่ 3 หมู่ที่ 15 ตำบลเวียงเทิง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย มีอาณาเขตพื้นที่รับผิดชอบดูแลขนาด 12 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมเขตหมู่บ้าน

จำนวน 5 หมู่บ้าน ลักษณะของชุมชนเป็นกิ่งเมืองกิ่งชนบท ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและค้าขาย มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 5,092 คน จากจำนวน 2,729 ครัวเรือน ค่าประมาณของปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนที่เกิดขึ้นทั้งหมด (รวมทุกประเภท) มีปริมาณ 84 ตันต่อเดือน 2.80 ตันต่อวัน อัตราการเกิดขยะต่อประชากรของเทศบาลตำบลเวียงเทิงได้ 0.55 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ซึ่งหากเทียบกับก่อนที่จะมีโครงการจัดการขยะแบบครบวงจรโดยใช้ธงเป็นสัญลักษณ์ มีขยะเกิดขึ้นวันละ 6.3 ตัน โดยในปี พ.ศ. 2560 เทศบาลตำบลเวียงเทิงได้รับรางวัลที่ 1 ประเภทโดดเด่น เทศบาลตำบล (สำนักงานคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, 2560)

หลักการจัดการขยะแบบครบวงจรโดยใช้ธงเป็นสัญลักษณ์

1. การจัดการขยะแบบครบวงจร โดยใช้ธงเป็นสัญลักษณ์ เป็นการออกแบบระบบการจัดการขยะชุมชนตามหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย หากก่อมลพิษมากหรือมีปริมาณขยะมากก็ต้องจ่ายค่าขยะมาก แต่หากมีปริมาณขยะน้อยก็จ่ายค่าขยะน้อย (Pay-as-you-throw) ซึ่งทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการคัดแยกขยะ ครัวเรือน เพราะทำให้ตนเองจ่ายค่าขยะน้อยลง ยิ่งเต็มใจให้ความร่วมมือกับเทศบาลมากขึ้น ธงที่ใช้กำกับการจัดการขยะต้นทางแบ่งออกเป็น 3 สี คือ สีแดง สีเขียว และสีน้ำเงิน ทุกประเภทธงสี ครัวเรือนต้องคัดแยกขยะต้นทาง นั่นคือ ธงสีแดง แยกขยะทุกประเภท ไม่สามารถจัดการขยะเปียก และรวบรวมให้เทศบาลเก็บขนและกำจัด โดยชำระค่าธรรมเนียมจัดการขยะ 120 บาท/เดือน ธงสีเขียว แยกขยะทุกประเภท สามารถจัดการขยะเปียก ชำระค่าธรรมเนียมจัดการขยะ 10 บาท/เดือน และธงสีน้ำเงิน แยกขยะทุกประเภท สามารถจัดการขยะเปียก และเข้าร่วมโครงการจัดการขยะเชื้อเพลิง (RDF) ไม่มีค่าธรรมเนียมจัดการขยะ

2. การที่ให้ครัวเรือนเลือกเข้าร่วมจัดการขยะตามประเภทธงสีเอง ส่งผลให้ครัวเรือนยอมรับกติกาและปฏิบัติตาม ซึ่งการดำเนินการนี้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนนับตั้งแต่ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมปรับปรุงร่วมพัฒนา และร่วมรับผลประโยชน์

3. ข้อกำหนดคือ ทุกประเภทธงสี ต้องมีการคัดแยกขยะ โดยเทศบาลเก็บค่าธรรมเนียมการเก็บขนและกำจัดขยะตามน้ำหนักขยะ ซึ่งส่งผลให้แต่ละหมู่บ้านพยายามลดปริมาณขยะต้นทางเพื่อที่จะจ่ายค่าธรรมเนียมการจัดการขยะให้กับเทศบาลในอัตราที่ต่ำสุด ทั้งนี้ดำเนินการผ่านกลไกควบคุมความถูกต้องในการคัดแยกขยะและปริมาณขยะโดยหมู่บ้าน

4. การส่งเสริมให้หมู่บ้านเป็นตัวกลางในการรวบรวมค่าธรรมเนียม ตรวจสอบปริมาณขยะ และการคัดแยกขยะว่าเป็นไปอย่างถูกต้องหรือไม่ รวมถึงการชั่งน้ำหนักขยะ เป็นการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และสร้างรายได้ให้กับชุมชน สามารถนำเงินส่วนต่างที่เก็บได้จากครัวเรือน หักค่าธรรมเนียมการเก็บขนและกำจัดขยะที่ต้องจ่ายให้กับเทศบาล มาเป็นทุนในการจัดสวัสดิการชุมชน ซึ่งนำพาเทศบาลตำบลเวียงเทิง ให้เป็นต้นแบบด้านการจัดการขยะชุมชนที่ยั่งยืนของจังหวัดเชียงราย

5. มีการสะท้อนข้อมูลปริมาณขยะ ความถูกต้องในการคัดแยกขยะให้กับหมู่บ้านได้รับทราบเป็นระยะในกรณีที่มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการดำเนินการคัดแยกขยะผิดประเภท หรือปริมาณขยะเพิ่มขึ้น

6. ตัวชี้วัดความสำเร็จในการจัดการขยะของเทศบาลตำบลเวียงเทิง คือ ปริมาณขยะที่ต้องกำจัดลดลง ปริมาณการเบิกน้ำมันที่ใช้ในการเก็บขนขยะลดลง รวมถึงปริมาณการเบิกน้ำมันที่ใช้ในการเผาขยะของเตาเผาขยะ พบว่าความจำเป็นในการใช้น้ำมันลดลงอย่างเห็นได้ชัด

ชุมชนเป็นตัวกลางบริหารจัดการขยะ ทำอย่างไร ผลลัพธ์เชิงบวกที่ได้รับคืออะไร

หมู่บ้านเวียงจอมจ้อ หมู่ที่ 20 ตำบลเวียงเทิง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย โดยมีนางสาวไพรัช พันธุ์วิไล เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 20 ได้แลกเปลี่ยนรูปแบบการดูแลบริหารจัดการภายในหมู่บ้าน รวมไปถึงเรื่องของการจัดการขยะภายในหมู่บ้าน ด้วยวิธีการมีส่วนร่วมระบบ 4ก คือ 1) การกระจายอำนาจสู่ชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านและหัวหน้าแต่ละคุ้ม 2) การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน 3) มีกฎระเบียบร่วมกัน และ 4) กิจกรรมที่คนในหมู่บ้านได้ทำร่วมกันในวันสำคัญต่าง ๆ

แหล่งเรียนรู้หมู่บ้านจัดการตนเอง : บ้านเวียงจอมจ้อ หมู่ที่ 20 มีแนวคิดในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านตัวอย่างคัดแยกขยะที่ต้นทางร้อยเปอร์เซ็นต์ (เต็มพื้นที่) ของเทศบาลตำบลเวียงเทิง และเป็นหมู่บ้านปลอดขยะ (พัทธยาพร อุ่นโรจน์, 2564) เริ่มจากการพัฒนาการคัดแยกขยะภายในครัวเรือนของประชาชน ทำให้บ้านเวียงจอมจ้อ เป็นหมู่บ้านที่สามารถจัดการขยะให้เกิดความคุ้มค่าและเกิดประโยชน์จากขยะมากที่สุด ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มจากขยะ เปลี่ยนความคิดของประชาชนในหมู่บ้านจากสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์กลายเป็นสิ่งที่มีมูลค่า และสามารถลดค่าธรรมเนียมการเก็บขนและกำจัดขยะจากครัวเรือนละ 20 บาทในระยะเริ่มต้น เป็นครัวเรือนละ 3 บาทต่อเดือนในปัจจุบัน (หมู่บ้านจ่ายให้กับเทศบาลฯ เป็นรายเดือน) โดยชาวบ้านยินดีจ่ายค่าธรรมเนียมเก็บขนและกำจัดขยะให้กับหมู่บ้านครัวเรือนละ 10 บาท เพื่อนำเงินส่วนต่างไปจัดสรรเป็นสวัสดิการชุมชน ทั้งนี้ ครัวเรือนจ่ายค่าจัดการขยะให้กับหมู่บ้านเป็นรายปี ชุมชนเข้ามาเป็นตัวกลางในการบริหารจัดการขยะโดยผู้ใหญ่บ้านได้สร้างทีมคณะกรรมการจัดการขยะ ซึ่งจะทำหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องของการคัดแยกขยะของครัวเรือน ตรวจสอบน้ำหนักขยะของครัวเรือน หากน้ำหนักมากผิดสังเกต จะทำการตรวจเช็คถึงสาเหตุ แล้วแก้ไข ทั้งนี้เพื่อควบคุมปริมาณขยะที่ต้องส่งให้เทศบาลไปจัดการต่อให้มีน้อยที่สุด เพื่อให้มีส่วนต่างเงินในจำนวนที่สูง สามารถนำไปจัดสรรใช้ประโยชน์กับสวัสดิการชุมชนได้ การดำเนินการเช่นนี้ ได้สร้างความเข้มแข็งให้กับทีมคณะกรรมการจัดการขยะของหมู่บ้านและยังสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชนได้อีกด้วย โดยในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2563 (ธงเขียว) หมู่บ้านเวียงจอมจ้อ หมู่ที่ 20 มีปริมาณขยะเฉลี่ย/ครั้ง 349 กิโลกรัม ซึ่งน้อยกว่าหมู่บ้านเวียงเทิง หมู่ที่ 1 ซึ่งมีปริมาณขยะมากที่สุดในช่วงเวลาเดียวกันถึง 3,715 กิโลกรัม (หมู่บ้านเวียงเทิง หมู่ที่ 1 มีปริมาณขยะ 4,065 กิโลกรัม) (กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเทศบาลตำบลเวียงเทิง, 2563)

รูปที่ 2 (ก) ถนนหลักในหมู่บ้านเวียงจอมจ้อ หมู่ที่ 20

(ข) ขยะทั่วไปปรอการเก็บขน ของครัวเรือนธงสีเขียว

ที่มา: พัทธยาพร อุ่นโรจน์

4. บทสรุป

การจัดการขยะชุมชนนับเป็นภารกิจที่เลี่ยงไม่ได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งรูปแบบการบริหารจัดการขยะมีความหลากหลายตามรูปแบบวิถีชีวิตที่ท้องถิ่นนั้น ๆ เลื่อนนำมาจัดการ บ้างจัดการอย่างถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ซึ่งมักเป็นท้องถิ่นที่มีความพร้อมด้านงบประมาณ กำลังคน องค์ความรู้และเทคโนโลยี ในขณะที่ท้องถิ่นจำนวนมากยังคงจัดการขยะอย่างไม่ถูกต้องซึ่งส่งผลต่อสุขภาพของคนในชุมชนระยะยาวและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การกระจายอำนาจให้แก่ชุมชนจึงเป็นอีกทางเลือกที่มีประสิทธิผลในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะและสร้างความตระหนักให้ชุมชนลดและคัดแยกขยะต้นทาง โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่เป็นการกระจายภาระงานบริหารจัดการขยะให้กับชุมชน สร้างชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะที่ถูกต้องตามประเภทขยะ เช่น ชุมชนโนนหนองวัด 1 มีการรวมกลุ่มทำน้ำหมักชีวภาพ โดยรับขยะอาหารจากร้านอาหารในชุมชนมาทำน้ำหมัก และเทศบาลนครขอนแก่นรับซื้อไปใช้ในงานของเทศบาลต่อไป ในส่วนของเทศบาลตำบลเวียงเทิงได้กระจายอำนาจให้ชุมชนเข้ามาเป็นตัวกลางในการจัดเก็บค่าธรรมเนียมเก็บขนและกำจัดขยะ และสามารถบริหารส่วนต่างเพื่อนำเงินส่วนต่างไปพัฒนาหรือจัดสรรเป็นสวัสดิการชุมชนได้ วิธีการนี้ ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และยังสร้างระบบการตรวจสอบความถูกต้องของการคัดแยกขยะจากปริมาณน้ำหนัขยะที่

แปรเปลี่ยนไป ชุมชนจะทำการตรวจเช็คแล้วทำความเข้าใจกับครัวเรือน นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการสร้างความตระหนักในการลดและคัดแยกขยะต้นทางอีกด้วย

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อปฏิรูประบบบริหารจัดการขยะและส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียน ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 แผนงานขับเคลื่อนการปฏิรูประบบการจัดการขยะเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ทุนอุดหนุนวิจัยจาก สำนักสนับสนุนการควบคุมปัจจัยเสี่ยงทางสุขภาพ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. 2565. รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2564. กรมควบคุมมลพิษ

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ออกแบบและจัดพิมพ์โดย : บริษัท เอพี คอนเน็กซ์ จำกัด กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ เทศบาลนครขอนแก่น. 2564. เทศบัญญัติ เรื่อง งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2565 ของเทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น. เข้าถึงวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2565 สืบค้นจาก

http://www.kkmuni.go.th/2017/admin/file/files/1635134564_1245965656.pdf

กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเทศบาลตำบลเวียงเทิง. 2563. รายงานอัตราค่าธรรมเนียมขยะประจำปี พุทธศักราช 2563

เทศบาลนครขอนแก่น. 2560. เทศบาลนครขอนแก่น ๔.๐ KHON KAEN SMART CITY รายงานผลการปฏิบัติงาน ประจำปี 2560 พัทยาพร อุ่นโรจน์. 2564. แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลเวียงเทิง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย – พลิกวิกฤต เป็นโอกาส. วารสารสิ่งแวดล้อม, ปีที่ 25 (ฉบับที่ 1), 2564

สำนักงานคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. 2560. ประกาศคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เรื่อง ผลการคัดเลือกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี ปีงบประมาณ พ.ศ.2560. ประกาศ ณ วันที่ 8 กันยายน พ.ศ.2560. เข้าถึงวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2565 สืบค้นจาก

https://drive.google.com/file/d/0B_chJTaNuH8BNTkxewZiRGppMHc/view?resourcekey=0-jhXmxpNoBchcoGRRfo6eig